INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI RIVOJLANISHINING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi
G'aybullayeva Gulnora
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining so'nggi yillardagi makroiqtisodiy rivojlanish tendensiyalari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida yalpi ichki mahsulot (YAIM), inflyatsiya darajasi, bandlik ko'rsatkichlari, investitsiyalar hajmi, tashqi savdo aylanmasi hamda davlat byudjeti muvozanati kabi asosiy indikatorlar dinamikasi o'rganildi. Tahlil natijalari iqtisodiy o'sishning asosiy omillari, tarkibiy siljishlar va mavjud muammolarni aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlari va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan choralar samaradorligi baholandi. Tadqiqot yakunida O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash hamda tashqi va ichki xatarlarni minimallashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, yalpi ichki mahsulot (YAIM), inflyatsiya, investitsiyalar, bandlik, tashqi savdo, iqtisodiy o'sish, byudjet siyosati, makroiqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish

Kirish. Hozirgi sharoitda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning tizimli tahlili alohida ahamiyat kasb etadi. Global iqtisodiy beqarorlik, tashqi bozorlar kon'yunkturasining o'zgaruvchanligi hamda ichki iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuvi sharoitida mamlakatning iqtisodiy holatini to'g'ri baholash zarurati yanada ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasining makroiqtisodiy rivojlanish tendensiyalarini chuqur o'rganish, mavjud imkoniyatlar va cheklovlarni aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

So'nggi yillarda mamlakatda iqtisodiyotni liberallashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash, sanoatni diversifikatsiya qilish va tashqi savdo aloqalarini kengaytirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Ushbu jarayonlar yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atlari, inflyatsiya darajasi, bandlik ko'rsatkichlari, investitsiyalar hajmi va tashqi savdo balansida muayyan o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Biroq mazkur o'zgarishlarning barqarorligi, ularning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga ta'siri hamda mavjud tizimli muammolar hali ham yetarli darajada kompleks tahlil qilinmagan.

Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlarini tizimli ravishda tahlil qilish, ularning o'zaro bog'liqligini aniqlash hamda iqtisodiy o'sish omillarini baholashdan iborat. Tadqiqot davomida statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, mavjud tendensiyalar asosida makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

Asosiy qism. O‘zbekiston Respublikasi makroiqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichi iqtisodiyotning tarkibiy yangilanishi va institutsional islohotlar bilan bevosita bog‘liqdir. So‘nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy siyosatning asosiy yo‘nalishlari ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, iqtisodiyotda xususiy sektor ulushini oshirish hamda investitsion faollikni kuchaytirishga qaratilgan. Ushbu jarayonlar mamlakatning asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarida sezilarli o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi.

Yalpi ichki mahsulot (YAIM) dinamikasi iqtisodiy o‘sishning eng muhim indikatorlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston iqtisodiyotida so‘nggi davrlarda YAIMning o‘sish sur’atlari nisbatan barqaror xarakter kasb etmoqda. Bu o‘sish asosan sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sohasi va qurilish tarmog‘idagi faollikning ortishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligi ham iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida o‘z ulushini saqlab qolmoqda. Biroq YAIM tarkibida yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ulushining hali ham yetarli darajada emasligi iqtisodiy rivojlanishning sifat jihatidan takomillashtirilishi zarurligini ko‘rsatadi.

Inflyatsiya darajasi makroiqtisodiy barqarorlikni baholashda asosiy omillardan biridir. O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsion bosim so‘nggi yillarda ma’lum darajada pasayish tendensiyasini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, narxlar barqarorligini to‘liq ta’minlash hali ham dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Inflyatsiyaga ichki talabning o‘zgarishi, import narxlarining ta’siri hamda monetar omillar sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, pul-kredit siyosatining samaradorligini oshirish va inflyatsion kutilmalarni boshqarish muhim ahamiyatga ega.

Bandlik darajasi va mehnat bozori holati ham makroiqtisodiy tahlilning asosiy yo‘nalishlaridan biridir. Aholi sonining o‘sishi bilan birga mehnat resurslariga bo‘lgan talab ham ortib bormoqda. So‘nggi yillarda yangi ish o‘rinlarini yaratish bo‘yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar bandlik darajasini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, norasmiy bandlik ulushining yuqoriligi va malakali kadrlar yetishmovchiligi mehnat bozorida tizimli muammolar mavjudligini ko‘rsatadi. Bu esa ta’lim tizimi va iqtisodiyot o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirishni talab etadi.

Investitsiyalar hajmi iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida qaraladi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha sezilarli ijobiy natijalarga erishildi. Investitsion muhitni yaxshilash, soliq tizimini soddalashtirish va biznes yuritish sharoitlarini liberallashtirish ushbu jarayonga turtki bo‘ldi. Biroq investitsiyalarning hududlar va tarmoqlar bo‘yicha notekis taqsimlanishi iqtisodiy rivojlanishning muvozanatli emasligini keltirib chiqarishi mumkin.

Tashqi savdo aylanmasi ham makroiqtisodiy barqarorlikni baholashda muhim indikator hisoblanadi. O‘zbekistonning eksport tarkibida xomashyo resurslari hali ham sezilarli ulushni tashkil etadi. Bu holat iqtisodiyotning xomashyoga bog‘liqligini kamaytirish zarurligini ko‘rsatadi. Import tarkibida esa asosan texnologik uskunalar va ishlab chiqarish vositalari ustunlik qiladi, bu esa sanoat modernizatsiyasi jarayonining davom etayotganini bildiradi. Tashqi savdo balansining muvozanati milliy valyuta barqarorligiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Davlat byudjeti siyosati iqtisodiyotni tartibga solishda muhim vosita hisoblanadi. So‘nggi yillarda byudjet xarajatlarining ijtimoiy sohalarga yo‘naltirilishi kuchaygan bo‘lib, bu aholi turmush darajasini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, fiskal intizomni saqlash va byudjet defitsitini maqbul darajada ushlab turish iqtisodiy barqarorlik nuqtai nazaridan muhimdir. Davlat qarzi darajasining boshqarilishi ham uzoq muddatli makroiqtisodiy barqarorlikka ta’sir etuvchi omillardan biridir.

Umuman olganda, O‘zbekiston Respublikasi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari bo‘yicha tahlil iqtisodiyotda ijobiy o‘sish tendensiyalari bilan birga, bir qator tizimli muammolar mavjudligini ham ko‘rsatadi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun iqtisodiy siyosatning samaradorligini oshirish, tarkibiy islohotlarni chuqurlashtirish hamda innovatsion rivojlanish modeliga o‘tish zarur hisoblanadi. Shu asosda mamlakatning uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o‘sishini ta’minlash imkoniyati yanada mustahkamlanadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish asosida shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda iqtisodiy o‘sish nisbatan barqaror bo‘lib, yalpi ichki mahsulot hajmining kengayishi, investitsion faollikning oshishi hamda xizmatlar va sanoat tarmoqlarining rivojlanishi hisobiga ta’minlanmoqda, biroq bu o‘sishning sifat jihatidan tarkibi hali to‘liq optimal darajaga yetmagan, chunki yuqori qo‘shilgan qiymatli ishlab chiqarish ulushi pastligi, xomashyo eksportiga bog‘liqlik va hududlararo iqtisodiy tafovutlar saqlanib qolmoqda, inflyatsiya darajasining pasayish tendensiyasi kuzatilayotgan bo‘lsa-da, narxlar barqarorligini to‘liq ta’minlash masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda, mehnat bozori esa yangi ish o‘rinlari yaratilishiga qaramay, norasmiy bandlik va malaka nomuvofiqligi kabi tizimli muammolardan holi emas, tashqi savdo tarkibida importning texnologik yo‘nalishda ustunligi ijobiy holat bo‘lsa-da, eksportning xomashyo yo‘nalishida yuqori ulushga ega ekanligi iqtisodiy diversifikatsiya jarayonlarini jadallashtirish zarurligini ko‘rsatadi, shuningdek, fiskal siyosatda ijtimoiy xarajatlarning ortishi aholi farovonligini oshirishga xizmat qilayotgan bo‘lsa-da, byudjet intizomi va davlat qarzi barqarorligi masalalari doimiy nazoratni talab qiladi, shu sababli amaliy jihatdan quyidagi yo‘nalishlar ustuvor bo‘lishi lozim deb hisoblanadi: birinchidan, iqtisodiyotda sanoatni chuqur qayta ishlash va innovatsion ishlab chiqarishni kengaytirish orqali eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va xomashyo qaramligini kamaytirish; ikkinchidan, pul-kredit siyosati vositalarini yanada takomillashtirish orqali inflyatsion kutilmalarni barqarorlashtirish va narxlar o‘sishini nazorat qilish mexanizmlarini kuchaytirish; uchinchidan, mehnat bozorida ta’lim tizimi bilan iqtisodiyot o‘rtasidagi muvofiqlikni oshirish, kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish orqali malakali kadrlar yetishmovchiligini kamaytirish; to‘rtinchidan, investitsion muhitni yanada yaxshilash, hududlar o‘rtasida investitsiyalar taqsimotini muvozanatlashtirish va infratuzilma rivojlanishini jadallashtirish; beshinchidan, fiskal siyosatda samaradorlikni oshirish, byudjet xarajatlarining natijadorligini kuchaytirish hamda davlat qarzini boshqarishda ehtiyotkor yondashuvni saqlash orqali uzoq muddatli barqarorlikni ta’minlash, ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilishi mamlakat iqtisodiyotining faqat miqdoriy emas, balki sifat jihatidan ham barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi va global iqtisodiy tizimdagi o‘zgarishlarga nisbatan uning raqobatbardoshligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuhamedov, A. E., & Xolmominov, Sh. R. (2005). O‘zbekiston milliy iqtisodiyoti. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti.
2. To‘xliyev, N., Xolmatov, N., Ermamatov, Sh., & Haqberdiyev, Q. (2018). O‘zbekiston iqtisodiyoti. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimi nashriyoti.
3. Hasanov, J. (2021). Makroiqtisodiyot (darslik va o‘quv qo‘llanma). Toshkent: Oliy ta’lim muassasalari uchun o‘quv adabiyoti.
4. Muslimova, F. (2024). O‘zbekiston Respublikasining makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarini ARIMA modeli yordamida bashorat qilish. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2(7), 362–368.
5. Mamedov, X., Muminov, N., Umarov, A., & Ismailov, A. (2022). Iqtisodiyot nazariyasi (II tom). Toshkent: Bookmany print.